

ИСЕЧАК ВОДЕ

Драгица Ужарева, *Канџајџе за ѓлас и оловку*, Културни центар Новог Сада, Нови Сад 2020

Нове, *Канџајџе за ѓлас и оловку* Драгице Ужареве чине збирку песама инверзивне, полисемичне и интертекстуалне природе, подељене у десет целина. Иако тематски прецизно одвојене, песме у збирци комуницирају тихом мелодијом воде. Овај елемент није непознат песникињи, напротив, може се рећи да су њени стихови углавном инспирисани и усмерени ка води још од прве збирке која носи назив *Знам да сам вода* (1996), док је *Канџајџама* непосредно претходио *Рукојис ѓаласа* (2015). У међувремену, њеним стиховима пливао је *Брод без кайејџана* (српско-италијанско издање у избору и препеву Ружице Леонтић 2015. године), а лутања славног античког морепловца постала су метафора за море речи, у збирци под називом *Одисеј код Лексикоџрафа* (2002).

Од претходне збирке песама Драгице Ужареве прошло је пет година. Доста је воде и времена протекло у том периоду. Песникиња их, међутим, у овој збирци не види као процес или целину, њене песме су импресија над временом које не пролази већ стоји, стварајући слику злурадог бесмисла опеваног стихом. Фрагментарно дата, слика воде спаја делове у целину. Истовремено, управо она показује непремостиву препреку између сопства и хтења. Као што су симболи, метафоре, асоцијације и мотиви у збирци супротног значења од оног којим их обележава традиција, тако је вода расута, тачније (случајно) просута над стиховима. Утисак је да и сама песникиња њеног присуства није свесна. Вода је зато *џонорница* или *џојџој*, она је сакривена у *сузама*, *зноју*, *мокраћи*, *крви*, *Дунаву* и *џлодовој водици*. *Уџрљана* је *џеском*, она *џкрџојџи ноћ џесмом*, излива се из ђупова које је *небо разбило*, вода се у *Канџајџама* огледа у чаши коју *конобар ѓланца*, у *ферменџацији* која ће постати *кај вина* или *две-џџри кайџи смисла / џек џолико да ѓрло / скваси сеђање*. Или да избаци *џрекобројџи сџџих* који *разводђава џесму*. Присуство воде не само да је скривено и фрагментизовано већ она, по канонима Бодлерове поетике, не доноси живот, напротив, вода ће бити у *заборављеном мору*, где су *обале мноџџудне*, *џлиме црне и крви (ми) џонесџаје*. Изузетак су *Кашџелијане*, где је вода присутна у форми која је од раније блиска уметницима, у питању је плава вода Медитерана која заплускује обале. Овакве, праве и истинске воде у другим песмама нема. Омниприсуство воде дато је у њеном укидању. На овај начин, створен је својеврстан смираони минус-поступак, где симболи не замењују већ сакривају мотив.

Недостатак воде у *Канџајџама за ѓлас и оловку* ствара перспективу пораза, губитка и смрти. Лирски субјекат је *жедан* чак и *хладној заџрљја* и за водом *џраја незасџиџо*. Лексичко присуство кише не прати

семантичку раван. Киша је дата у најави (*ћред кишу*) или је већ наступило време *одмах након кише*. Вода је иза бродских конопаца, у детету *на броду роћеном, у лубеници, бокалу...* Управо се у тој води, поринутој, зеленој, податној, која *није кај ћо кај сва већ оћекла у Тарћар* и коју *чекамо да из дубина навре...* назире спас. Кише су овде *звездане* док су *лековиће кајљице с косе сирене слейшеле*. Њихово присуство је назнака спаса која удаљава бодлеровску злу коб и одваја поетику Ужареве од безнаћа и пропасти. Иако скривена, само вода може донети спас. Њено отворено и јасно присуство у *Кашћелијанама* је с тога пресудно за целокупну збирку. Зато овај циклус има централно место у њој. Вода се у *Кашћелијанама* преображава тако да и њено присуство у „Рапорту”, „Псу и фонтани”, „Реи”, није исто као у „Прекобројнима”, „Инфекцији”, „Смоквама” или „Гаталинци”. После „Каштелијана”, губи се црна мисао. Укидање бесмисла и ништавила одвија се градацијски. Премда се мисао ни у једном циклусу директно не проналази, он се појављује у читачевој перцепцији, постаје видљив, конкретан и присутан. Смена апстрактног и конкретног, трагања и сагледавања, својства и сопства указује се ако упоредимо називе песама пре и после „Каштелијана”. Док на једној страни претећи стоје „Безглаво кретање”, „Апокалипса друга”, „Слободан пад”, „Вишак јаве”, „Правила немогућег”, „Паника” и „Обдукција сна”, на другој морској обали нижу се „Смедерево”, „Зидари”, „Стабло”, „Пољски клозет”, „Зуб” и „Пас у фонтани”. Идејни свет у првом делу збирке није стваралачки већ деструктиван. Стварност коју стихови стварају и описују у другом делу креће се ка идејној равни с почетка. Што је пророчки најављено песмом „Трг ослобођења”, где *уназад ходају људи / унаћраћа крену ћрамваји / и ћолубови ка назад лејше*.

У *Вишкy јаве* се дефинише природа отуђења кроз дистанцу лирског субјекта од мора, од нужности. Зато се „хук океана” доживљава као „непријатељски звук”.

Циклус „Обдукција сна” ублажава бодлеровску ноту усмеравајући песничко кормило ка српским песницима друге послератне генерације, пре свега, Ивану В. Лалићу и Јовану Христићу. Песма *Вечерњи акћи* усмерена је бројним, Рифатовом терминологијом речено, неграматичностима (*омамљујућа ћежина дана, бућење у ћредвечерје и рановечерњи румени акћи*) ка Христићевим стиховима, тачније ка хипограму „мудрост вечерња”, померајући осу парадигматског низа с Бодлеровог ништавила ка Христићевом безвременом Средоземљу. „Умор које ме уљљукyје” у истој песми је метафора морске пловидбе, која није остварена ни код Христића већ се на њу посредно указује. Као неграматичности, набројане синтагме чине смерницу, тј. лексички еквивалент емотивно-поетске блискости стиха Ужареве и ранијих песника. Лирски субјекат у *Канћа-ћтама* у подневу ипак не види светло већ изнућени сан, од ког покушава да побегне: „нерадо се дајем поподневном сну”. Интертекстуалност поезије

Д. Ужареве чини сплет релација заснованих на сличностима и разликама, где стихови плове од једне до друге обале, комуницирајући час с блиским, час с опречним симболом или његовим знаком. Сам наслов, *Канџајте за љас и оловку*, ствара оправдано очекивање ка *љасу*. Пошто се упозна са стиховима, читалац открива нову поруку: *Канџајте* се нико неће усудити да пева, наслов је неграматичност према Бодлеровом наслову *Цвеће зла*.

Инверзивно својство уочава се и у распореду циклуса: *Поезија њреживљавања и Дарови коцмара* тако стоје насупротив *Друћом љоцињем добу, Медоносним рајницима и Концејџуалним* (песмама). Јасан рез који би делио мисао безнађа од трагања за смислом не треба очекивати. Лирска визија се креће од смрти и пропадања до трачка наде у постојање животне ведрине. „Концептуална уметност у будоару госпође Ужареве” садржи све премисе емотивних стања стиховног света збирке. У овој песми се симболично дају назнаке завршене невеселе атмосфере и краја депримирајућег стања које господари лирским субјектом у свим песмама. Овде се први пут на почетку песме налази прошло време: *било је џо некада / месџо џиховања* гласе почетни стихови, шаљући *џиховање* и *џохлејну самоћу* у прошло и што је важније, завршено време. Ова песма је истовремено кључ за тумачење збирке. О извесности истинске промене, а не тек завршетка једне етапе, сведочи присуство музике која се у собу *исџоџиха / најџре доселила*. Као траг прошлости, најпре, *суза је џројевала*. Међутим, *за сузама долази смех*, живот се најављује кроз триптих Хијеронимуса Боша, чувеног по сликама небеског плаветнила, који овде ствара имагинарну слику љубавне сцене:

*џлавокоси Самсон
седи на хоклици,
док му Далила злајћну
чејћку кроз смрщене
власи џровлачи.*

Сцена времешног Исуса (*Исус се џриџрема, / седу брагу љагећи / за селфи*) и заборавне Марије Магдалене (*која је заборавила / заџџо у руци / црну ружу / већ данима држи*) доноси нову песничку истину која не познаје Исусово страдање и у новом времену, најављује рођење, наговештено у претходном циклусу у песми „Порекло”:

*Фејџус си који би се
У базен мајџерице
најрадије насџанио.*

Обрнуто сведочанство о свету који се креће уназад по садашњости, завршава се песмом с андрогиним природом, сагласјем мушког и женског

принципа изједначеног у сукобу с вишом силом, „Ретроградним Меркуром”, метафором бесмисла и тривијалности свакидашњице.

Изразита имагинативност стихова је за песникињу дескриптивне, а за читаоца доживљајне природе, где је лирски субјекат неми посматрач, огуглали целат, гласник, свестан лоших вести које слова на папиру имају, а које није у стању да промени. Стиховни приказ је одраз реалног, тренутног виђења ствари. Ужарева је, и по одабиру мотива и по форми, усмерена ка садашњем времену, које у формалном смислу доминира над императивом (*Пожури!*) и прошлим временом (*чешће сам њевао, било је то...*). Имагинарна стварност траје и пошто се стихови прочитају. Песникиња рачуна на препознатљивост доживљаја који дели са читаоцем. Кошмарну стварност у стиховима можемо с правом узети као критику времена, што је вазда био задатак песника. Слика света је позната читаоцу, и он, не само да је присутан у времену радње већ комуницира с лирским субјектом (*рекох њи синоћ, открили смо, силазиш до хладној лајума*); чак и у стиховима посвећеним другим песницима, ауторка, путем лирског субјекта општи са читаоцем. Песме обично почињу уз small talk и изношење општих истина (*најчуванија је њајна, људска је судбина зајонетика*), и свакодневног искуства (*на аутобус се дуго чекало, шешке су њране од њлодова*), а завршавају се апокалиптичним визијама у *суноврашћу безлавој крештања, ликованем над сојсџивеном смрћу, њроклињући црне мајове и злу судбину, хулећи на бојове, без наде и излаза јер: Ојојањено је све*.

Лирски субјекат је, по правилу, у песмама безличан, заточен у нежељеној реалности, нем. Као парадокс његовој немоћи, стих је слободан, чиме се, у формалном смислу, ствара контраст између звука и знака и додатно мистификује питање, али и постојање лирског субјекта. Како савремена поезија (узмимо за пример у збирци присутне или позване песнике) одбацује каноне и традицију и слама оквире, у *Канџајма за ѓлас и оловку* Драгица Ужарева формално негира присуство лирског субјекта, дајући предност безличном изразу и погодбеном начину, са ђутљивим историјским презентом, који у начелу не припада поезији. Изузетак чине опет „Каштелијане”. У искреном обраћању песнику, Борису Јовановићу Кастелу, сродној души, *брајћу*, песничко ја открива своје порекло пучине. Овде, у писму, поверава да су *лековише кајљнице с косе сирене слешеле*. Иако је доведен у везу с морем (*море у кровојоку и мисао / Средоземљем најојљена*), лирски субјекат га упркос очигледном присуству не може докучити. Он отпоздравља *кајљницом црној вина* уместо *сејној њоздрава*. Стање у коме смрт и јесте и није лепа девојка и где не можемо утврдити да ли се живот завршава или тек треба да почне, лирски субјекат мора остати безобличан и безгласан, стиховима речено, *сахрањен*, с питањем, *има ли мене? У питању је нерођени лирски субјекат, који се тражи и не проналази. Персонализовано, спу-*

штено на улице, болнице, пољске клозете, тражење смисла потиснуто је питањем присуства бића и облика који треба да добије, али га не добија до краја књиге. Песник никада не доноси решење, његов је задатак да постави питање.

Канџајте за љас и оловку део су путовања, песникињина пловидба стиховима, место где се у овом тренутку сусреће с читаоцем у бесконачном процесу певања и писања – исечак из дубине песничког пространства који слика нас и сада. Исечак воде.

Зорица МЛАДЕНОВИЋ
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Докторске студије
zoricab@web.de